A SZERZŐDÉSEK ÁLTALÁNOS SZABÁLYAI III.

A szerződés megerősítése és módosítása
A szerződés megszüntetése

2019. október 15.

A szerződés megerősítése

kötelem – szerződéses kötelem → központi elem a szolgáltatás

főszolgáltatás
(= a kötelezett (adós) által teljesítendő főkötelezettség)

mellékszolgáltatás / mellékkötelezettségek
(= a főkötelezettség teljesítését támogatják, segítik, kísérik)

teljesítési készségre és képességre ható mellékkötelezettségek, amelyek a szerződést megerősítő és biztosító jogintézmények formájában jelennek meg

A szerződés megerősítése

szerződést megerősítő és szerződést biztosító jogintézmények

- ezek jellemzően a teljesítési készségre hatnak, arra szolgálnak, hogy a kötelezett a lejáratkor teljesítsen
- a Ptk. a kifejezést szűkebb értelemben használja → foglaló, kötbér, jogvesztés kikötése

- azt biztosítják, hogy a kötelezett lejáratkor tudjon teljesíteni (teljesítési képességre hatnak), jellemzően valamely fedezet biztosítása által
- zálogjog
- kezesség és garancia → biztosítéki szerződések (l. Ptk. 6:416-6:438. §)

A szerződés megerősítése

1. A foglaló (Ptk. 6:185. §)

foglaló = olyan pénzösszeg, amelynek megfizetésére a szerződéses kötelezettség megerősítéseként kerül sor

↓

ennek a funkciónak a szerződésből egyértelműen ki kell derülnie!

foglaló ≠ előleg!

↓

nem feltétlenül a szerződés megkötésének időpontjában kell megfizetni!

A szerződés megerősítése

1. A foglaló (Ptk. 6:185. §)

Főbb jellemzők:

- pénzösszeg → más formában nem teljesíthető! (vö.: korábbi szabályozás)
- kettős biztosítéki jelleg = a szerződés teljesítését a jogosult és a kötelezett oldalán egyaránt biztosítja, biztosítékul szolgál a szerződés teljesítésének felróható meghiúsulása esetére
- kárátalány természet (minimum kárátalány jelleg)

A szerződés megerősítése

1. A foglaló (Ptk. 6:185. §)

A foglaló sorsa:

a) a szerződés teljesedésbe megy → a tartozás a foglaló összegével csökken

b) a szerződés teljesítése elmarad = a szerződés meghiúsul → vizsgálandó a szerződő felek „felelőssége” a szerződés meghiúsulásáért („ki miatt történt?”) – vö.: Ptk. 6:142. §

- ha mindkét fél / egyik fél sem felelős → a foglaló visszajár

- valamelyik fél felelős → az adott foglalót elveszíti, a kapott foglalót kétszeresen köteles visszatéríteni (szankciós jelleg)

A szerződés megerősítése

1. A foglaló (Ptk. 6:185. §)

A foglaló elvesztése vagy kétszeres visszatérítése a szerződésszegés következményei alól nem mentesít!

- a szerződésszegés szankciói a törvény erejénél fogva állnak be
- a foglaló a szerződő felek részéről önként felvállalt „többletszankció”, amely a szerződésszegés egyik nevesített esetéhez, a szerződés meghiúsulásához kapcsolódik
- viszonya a szerződésszegés esetén alkalmazható más szankciókhoz: kötbér és kártérítés → beszámítási kötelezettség!

A szerződés megerősítése

1. A foglaló (Ptk. 6:185. §)

A túlzott mértékű foglaló összegét a kötelezett kérelmére a bíróság mérsékelheti.

- a foglaló mértéke jogszabály által nem meghatározott
- gyakorlat?
- mikor kell a foglaló mértékét túlzottnak tekinteni?

A szerződés megerősítése

2. A kötbér (Ptk. 6:186-6:189. §)

kötbér = a kötelezett pénz fizetésére kötelezheti magát arra az esetre, ha olyan okból, amelyért felelős, megszegi a szerződést

Kettős funkcióval bír:

- a kötelezettet szankció kilátásba helyezésével a szerződésben vállalt kötelezettsége maradéktalan, megfelelő teljesítésére ösztönzi,
- a szerződésszegés bekövetkezése esetére a jogosult számára előre kiszámítható mértékű reparációt biztosít

A szerződés megerősítése

2. A kötbér (Ptk. 6:186-6:189. §)

Fő jellemzői:

- szankciós jelleg → bármely szerződésszegési esetre kiköthető
- kikötése főszabályként szerződésben – **alakszerűség!!!** → elmulasztása: érvénytelenség (semmisség), DE: kivételesen jogszabály is előírhat kötbérfizetési kötelezettséget (pl. előfizetői szerződések)
- minimum kárátalány természet

A szerződés megerősítése

2. A kötbér (Ptk. 6:186-6:189. §)

A kötelezett mentesül a kötbérfizetési kötelezettség alól, ha szerződésszegését kimenti. → Ptk. 6:142. §

> **6:142. §** *[Felelősség szerződésszegéssel okozott károkért]*
> Aki a szerződés megszegésével a másik félnek kárt okoz, köteles azt megtéríteni. Mentesül a felelősség alól, ha bizonyítja, hogy a szerződésszegést ellenőrzési körén kívül eső, a szerződéskötés időpontjában előre nem látható körülmény okozta, és nem volt elvárható, hogy a körülményt elkerülje vagy a kárt elhárítsa.

A szerződés megerősítése

2. A kötbér (Ptk. 6:186-6:189. §)

A kötbér mértéke jogszabály által nem meghatározott.

Kikötésének módja: százalékosan vagy tételesen, a kötbér típusától függően.

A túlzott mértékű kötbér összegét a kötelezett kérelmére a bíróság mérsékelheti.

DE: ez kivételes lehetőség, a bíróság csak „nyilvánvaló aránytalanság elhárítása érdekében” mérsékelheti a szerződésben meghatározott kötbér összegét.

A szerződés megerősítése

2. A kötbér (Ptk. 6:186-6:189. §)

A kötbér mérséklésének szempontjai:

- a szolgáltatás értéke és a kötbér egymáshoz viszonyított aránya,
- a jogosult teljesítéshez fűződő érdeke,
- a szerződésszegés súlya,
- a szerződésszegéssel okozott hátrány nagysága,
- a felek helyzete.

(vö.: Pfv.V.20.348/2016., Kúriai Döntések 2017/3/89. szám)

A szerződés megerősítése

2. A kötbér (Ptk. 6:186-6:189. §)

A kötbér és egyéb szerződésszegési igények kapcsolata (párhuzamos igényérvényesítési lehetőségek):

a) a teljesítés elmaradása esetére kikötött (meghiúsulási / lehetetlenülési) kötbér érvényesítése a teljesítés követelését kizárja
b) a késedelem esetére kikötött kötbér megfizetése nem mentesít a teljesítési kötelezettség alól
c) a jogosult a hibás teljesítés miatti kötbér mellett nem érvényesíthet szavatossági igényt

A szerződés megerősítése

2. A kötbér (Ptk. 6:186-6:189. §)

A kötbér és egyéb szerződésszegési igények kapcsolata (párhuzamos igényérvényesítési lehetőségek):

d) a jogosult a kötbér mellett érvényesítheti a kötbért meghaladó kárát – bizonyítási teher!

e) a jogosult a szerződésszegéssel okozott kárának megtérítését akkor is követelheti, ha kötbérigényét nem érvényesítette

késedelmi kötbér – késedelmi kamat – kötbérigény kamata

A szerződés megerősítése

3. A jogvesztés kikötése (Ptk. 6:190. §)

„a szerződésszegésért felelős fél elveszít valamely jogot, amely őt a szerződés alapján egyébként megilletné”

- alanya a szerződésszegésért felelős fél → szubjektív jelleg: a szerződésszegő fél a jogvesztés elkerülése érdekében bizonyíthatja, hogy úgy járt el a szerződésszerű teljesítés érdekében, ahogyan az az adott helyzetben általában elvárható (Szegedi Ítélőtábla Gf. III. 30 171/2015.)
- pl.: részletfizetési kedvezmény elvesztése, késedelmi kamatmentes törlesztés jogának elvesztése

A szerződés megerősítése

3. A jogvesztés kikötése (Ptk. 6:190. §)

- csak a Ptk. által előírt alakiság mellett (írásbeliség) köthető ki,
- mérséklés:

  „ha a jogvesztés a kötelezettet túlságosan sújtaná, a kötelezett kérelmére a bíróság a joghátrányt mérsékelheti”

A szerződés módosítása

1. A szerződés felek általi módosítása (Ptk. 6:191. §)

Kiindulópont: Ptk. 6:59. § - szerződési szabadság → a felek szabadon köthetnek szerződést, és szabadon választhatják meg a másik szerződő felet, illetve szabadon állapíthatják meg a szerződés tartalmát

↓

A felek a közöttük fennálló szerződést szabadon módosíthatják.

A szerződés módosítása

1. A szerződés felek általi módosítása (Ptk. 6:191. §)

közös megegyezéssel

- módosító szerződés (kötelembonyolító ügylet) → szerződés megkötésére vonatkozó rendelkezések alkalmazandók!
- iránya: szerződéses tartalom vagy jogcím megváltoztatása (= szerződés új jogalapra helyezése) → elhatárolási kérdések !

egyoldalúan

→ Ptk. 6:62. § (2) bekezdés!

A szerződés módosítása

1. A szerződés felek általi módosítása (Ptk. 6:191. §)

közös megegyezéssel

- joghatás: a szerződés módosítással érintett része módosul, a módosítással nem érintett része pedig változatlan marad
- a kötelezettség biztosítására szolgáló zálogjog és kezesség fennmarad

egyoldalúan

A szerződés módosítása

1. A szerződés felek általi módosítása (Ptk. 6:191. §)

közös megegyezéssel

egyoldalúan

- a szerződés egyoldalú módosításának jogát a felek szerződésükben kötik ki – kivételesség!
- a felet a szerződés egyoldalú módosítására jogszabály jogosítja fel → meghatározza a gyakorlás feltételeit és/vagy esetköreit, vagy csak felhatalmazást ad?

A szerződés módosítása

2. Bírósági szerződésmódosítás (Ptk. 6:192. §)

Bármelyik fél a szerződés bírósági módosítását kérheti, ha a felek közötti tartós jogviszonyban a szerződés megkötését követően előállott körülmény következtében a szerződés változatlan feltételek melletti teljesítése lényeges jogi érdekét sértené, és

a) a körülmények megváltozásának lehetősége a szerződés megkötésének időpontjában nem volt előrelátható;

b) a körülmények megváltozását nem ő idézte elő; és

c) a körülmények változása nem tartozik rendes üzleti kockázata körébe.

A szerződés módosítása

2. Bírósági szerződésmódosítás (Ptk. 6:192. §)

A jogviszony tartóssága

„tartós (kötelmi) jogviszony” *(Dauerschuldverhältnis)* – Otto von Gierke (1914)

„hosszabb lejáratú időszaki szolgáltatások” (Almási Antal)

„huzamos szerződések” (Beck Salamon)

„amelyek teljesítése huzamos vagy ismétlődő szolgáltatásokkal történik” (1959. évi Ptk. miniszteri indokolása)

A szerződés módosítása

2. Bírósági szerződésmódosítás (Ptk. 6:192. §)

„(…) a jogviszony tartóssága nem a teljesítés módja (annak egyszeri, huzamos vagy ismétlődő jellege) *alapján ítélhető meg, hanem arra tekintettel, hogy a felek által egymással szemben tanúsítandó szerződéses magatartást hosszabb időre határozza-e meg vagy sem.”*
(BH 1984. 231., BH 1995. 659.)

„(…) egy jogviszony akkor tartós, ha abban legalább az egyik jogalanyt huzamos időn át folyamatos (huzamos) vagy időszakonként visszatérő (ismétlődő) kötelezettség terheli.” (Török Tamás)

A szerződés módosítása

3. Szerződésmódosítás jogszabály által

Görög Frigyes: a szerződéses kötelem módosulásának „egyéb esete”, amelyre csak különleges körülmények (pl. háború, háborús veszély, gazdasági krízis stb.) fennállása esetén van lehetőség → válságjogi szabályozás: moratoriális szabályok, valorizáció

1977. évi Ptk. novella → „A jogintézmény bevezetésével a jogalkotó legfőbb célja az volt, hogy a fennálló szerződések vonatkozásában a szolgáltatás és az ellenszolgáltatás egyensúlyának felborulása esetén az állami beavatkozást társadalmi méretekben lehetővé tegye.” (32/1991. (VI. 6.) AB határozat, III. 3. pont)

A szerződés módosítása

3. Szerződésmódosítás jogszabály által

A jogszabály általi szerződésmódosítás a szerződés módosításának különleges esete, amely a felek szándékán és a bírósági döntésen alapuló szerződésmódosításhoz képest kivételes jelleggel bír.

clausula rebus sic stantibus elv alkalmazhatóságának a bíróság általi szerződésmódosításnál is rögzített feltételei + a lényeges körülményváltozás társadalmi méretű legyen = az állam a szerződéses jogviszonyokba történő beavatkozásával társadalmi méretű igényt elégítsen ki!

(32/1991. (VI. 6.) AB határozat, III. 4. pont; 66/1995. (XI. 24.) AB határozat, III. 4. pont; 3048/2013. (II. 28.) AB határozat, Indokolás [33])

A szerződés módosítása

3. Szerződésmódosítás jogszabály által

Abban az esetben, ha a szerződés – jogszabályváltozás folytán – megváltozott tartalma valamelyik fél lényeges jogi érdekét sérti, ez a fél kérheti a bíróságtól a szerződés módosítását vagy elállhat a szerződéstől.

A bírói szerződésmódosítás jogi eszközként arra hivatott, hogy „*egy-egy konkrét szerződés esetében orvosolja a felek tartós jogviszonyában a szerződéskötés után bekövetkezett körülményváltozások valamelyik fél lényeges jogos érdekét sértő hatását. Nem alkalmas jogi eszköz azonban arra, hogy társadalmi méretű gazdasági változásoknak azonos típusú szerződések nagy tömegét hasonlóan – csak az egyik fél számára hátrányosan – érintő következményeit orvosolja.*” (6/2013. Polgári jogegységi határozat)

A szerződés megszüntetése

1. A szerződés felek általi megszüntetése (Ptk. 6:212. – 6:213. §)

a) közös megegyezéssel (akarategység)

- megszüntető szerződés → „*ex nunc*” hatállyal, a jövőre nézve számolja fel a szerződést → elszámolás
- felbontó szerződés → „*ex tunc*”, vagyis a szerződés megkötésének időpontjára visszaható hatállyal szünteti meg a szerződést → eredeti állapot helyreállítása (*in integrum restitutio*) – természetben!
  DE: irreverzibilis szerződések!

A szerződés megszüntetése

1. A szerződés felek általi megszüntetése (Ptk. 6:212. – 6:213. §)

b) A szerződés megszüntetése egyoldalú jognyilatkozattal

- felmondás → „*ex nunc*” hatállyal, a jövőre nézve számolja fel a szerződést
- elállás → „*ex tunc*”, vagyis a szerződés megkötésének időpontjára visszaható hatállyal szünteti meg a szerződést

egyoldalú alakító jog (hatalmasság)! – alapja: szerződés / jogszabály

A szerződés megszüntetése

1. A szerződés felek általi megszüntetése (Ptk. 6:212. – 6:213. §)

b) A szerződés megszüntetése egyoldalú jognyilatkozattal

bánatpénz = „a jogszerű elállás ára” → amikor az elállásra jogosult fél indokolás nélküli elállási jogát meghatározott pénzösszeg fizetése ellenében gyakorolja

- facultas alternativa (vagylagos felhatalmazottság)
- maximum (abszolút) kárátalány → a bánatpénz összegét meghaladóan kárigény nem érvényesíthető

A szerződés megszüntetése

1. A szerződés felek általi megszüntetése (Ptk. 6:212. – 6:213. §)

b) A szerződés megszüntetése egyoldalú jognyilatkozattal

- túlzott mértékű bánatpénz mérséklése:

Nyilvánvalóan eltúlzott mértékű a bánatpénz, ha annak összege jelentősen meghaladja a másik fél szerződés teljesítéséhez fűződő vagyoni érdekeinek pénzben kifejezett értékét, ideértve a nem teljesítés esetén bekövetkező kárt is. Annak megállapítása érdekében, hogy a bánatpénz összege eltúlzott mértékű-e, a bíróságnak azt is szükséges mérlegelnie, hogy a bánatpénz összege a nyújtott szolgáltatáshoz képest milyen összegű. (9/2014. számú polgári elvi határozat)

A szerződés megszüntetése

1. A szerződés felek általi megszüntetése (Ptk. 6:212. – 6:213. §)

b) A szerződés megszüntetése egyoldalú jognyilatkozattal

- túlzott mértékű bánatpénz mérséklése:

A bánatpénz kárátalány jellegére tekintettel a túlzott mértékű bánatpénz mérséklésénél analóg módon alkalmazhatók a kötbér mérséklésére irányadó szabályok. A bírói gyakorlatból levonható elvek szerint így a bánatpénz mérséklésénél is helye lehet annak, hogy a bíróság összemérje a szolgáltatás értékét a bánatpénz nagyságával, és szempont lehet a mérséklésnél az is, ha a szerződés megszűnése folytán számottevő kár nem keletkezett (EBH 2001/522. és BH 2005/281.)

A szerződés megszüntetése

2. A szerződés bíróság általi megszüntetése (Ptk. 6:214. §)

E rendelkezéseket kell megfelelően alkalmazni a szerződés bíróság által történő megszüntetésére.